

ВІДГУК

на дисертацію Д.А. Горбенко «Організаційно-правові та методичні засади удосконалення діяльності психологічної служби МВС України», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія

У якості передмови до висвітлення обов'язкових аспектів дисертації, хочу нагадати слова Петра Яковлевича Чаадаєва: *«В нашей стране нет исторической памяти, каждый день мы начинаем с чистого листа и поэтому повторяем одни и те же ошибки»...*

У гонитві за рейтинговими показниками та уявними досягненнями в галузі вітчизняної науки, нажаль, велика кількість науковців віддають перевагу лише здобуткам закордонних дослідників, забуваючи про тих, хто поряд з ними багато років навчав їх премудростям саме цієї науки, хто славив нашу вітчизняну науку чи просто тихо, але дуже якісно готував фахівців вищого гатунку для подальшої роботи в секторі безпеки та оборони країни.

Власне кажучи, вже з перших шпальт свого відгуку я хочу, перш за все, низко поклонитися своєму вчителю Володимирі Степановичу Медведєву за те, що вже майже двадцять п'ять років він не тільки створює, але й зберігає історію психологічної служби МВС України. І щоб мене не звинуватили в упередженості, нагадаю найбільш знакові у цьому аспекті його наукові праці:

- ✓ 1997 рік – «Психологічна служба органів внутрішніх справ: історія, сучасний стан, перспективи розвитку»;
- ✓ 1998 рік – «Актуальні питання діяльності психологічної служби в органах внутрішніх справ»;
- ✓ 2002 рік – «Вітчизняна юридична психологія на межі тисячоліть»;
- ✓ 2002 рік – «Практична психологія в органах внутрішніх справ. Сьогодення та перспективи»;
- ✓ 2014 рік – «Наукові школи у сучасній вітчизняній юридичній психології».

ВРСДЗ НАВС	
Вх. №	1811
"23"	09 20 18 р.
кількість аркушів:	
осн. док.	9
додаток	1

Не можу не відмітити і його наукове керівництво дисертаційним дослідженням Олександра Миколайовича Шевченка, який успішно захистився у 2006 році на тему «Напрями та засоби забезпечення професійної захищеності практичних психологів ОВС України» саме в цій спеціалізованій вченій раді. На той час, коли нове керівництво МВС на чолі з Юрієм Віталійовичем Луценко проповідувало тезу: *«Необходимо все разрушить до основания, а затем...»*, лише тут, у стінах Київського національного університету внутрішніх справ (нині, - Національної академії внутрішніх справ) науковці не побоялися підняти вкрай важливе питання професійної захищеності психолога ОВС України. Нажаль, за минулі дванадцять років, дане питання так більше і не порушувалося в жодній з психологічних служб сектору безпеки та оборони країни.

Тому, приймаючи пропозицію виступити у якості офіційного опонента, я жодної хвилини не сумнівався, що дисертаційне дослідження Дар'ї Андріївни Горбенко не буде виглядати як дань сучасній науковій моді, а є черговим кроком Володимира Степановича Медведева та його учениці у розбудові вітчизняної юридичної психології. І я не помилився...

Усе, що хотів і повинен був сказати в якості передмови до основного тексту відгуку – сказав. І зараз вже можу з чистою совістю презентувати науковому зібранню власну оцінку опанованого дослідження...

Незаперечним досягненням сучасної психологічної служби МВС України є її відносна нормативна регламентованість, організаційна структурованість, наукова та методична забезпеченість. Проте питання удосконалення функціонування цієї служби залишається досить актуальним.

Крім того, не треба забувати, що своєрідність психологічної служби МВС донедавна була пов'язана принаймні з трьома основними чинниками. *По-перше*, психологічна служба МВС була і залишається складовою частиною практичної психології, зокрема, напряду, покликаною здійснювати психологічне забезпечення професійної діяльності. *По-друге*, вона представляла і представляє практично-прикладну гілку юридичної

психології. *По-третє*, у її надрах тривалий час діяла відносно автономна психологічна служба кримінально-виконавчої (пенітенціарної) системи, яка вирішувала специфічні завдання і яка зараз підпорядковується Міністерству юстиції України. А в межах психологічної служби МВС почали діяти інші автономні служби: психологічна служба ДСНС, НГУ та ДПС України.

Нажаль, сьогодні ми є свідками загальних тенденцій зниження набраних в кінці 90-х і на початку 2000-х рр. темпів розвитку, творчого пошуку і практичної ефективності діяльності психологічної служби МВС України. Існують і певні проблеми самого функціонування загальної системи психологічного забезпечення МВС.

У числі факторів, які негативно впливають на розвиток психологічної служби МВС України, можна зазначити: *економічні* (брак фінансування, низький рівень матеріально-технічного забезпечення), *суб'єктивні* (нерозуміння ролі психологічної служби в удосконаленні діяльності правоохоронних органів) та *концептуальні* (відсутність чітких теоретичних уявлень про принципи, зміст і методи діяльності). Що стосується першої причини, то її усунення мало залежить від можливостей співробітників правоохоронних органів. Друга і третя причини взаємопов'язані. Визнавши концептуальні засади діяльності психологічної служби, можна змінити і ставлення до неї оточуючих.

Зазначені та деякі інші аспекти й утворили основне проблемне поле дисертаційного дослідження Дар'ї Андріївни Горбенко та засвідчили його наукову актуальність та практичну значущість. Про це ж побічно, але достатньо переконливо свідчить і зв'язок теми дослідження з науковими програмами й планами, перелік яких наведений в дисертації на стор. 19. У цьому переліку, в першу чергу, слід виокремити Стратегію розвитку системи МВС України на період до 2020 р., схваленою Кабінетом Міністрів України від 15 листопада 2017 р., та Пріоритетні напрями наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275.

Даючи оцінку базовим елементам дослідження (мета і завдання, об'єкт і предмет), слід відзначити, що вони сформульовані науково коректно і взаємоузгоджено. Методичний апарат дослідження є адекватним меті та завданням і дозволяє отримати надійні та достовірні вихідні дані. Теоретико-методологічна і практично-прикладна частина дослідження є збалансованими за обсягом та узгодженими за змістом. Висновки за розділами та загальні висновки в цілому кореспондуються з основними завданнями дослідження.

На основі розгорнутого й поглибленого аналізу значного масиву літературних джерел, 38-ми нормативно-правових актів законодавчого рівня та 52-х відомчих та внутрішньовідомчих документів (звітів, довідок, розпоряджень, положень і таке ін.), здобувачкою сформульовано низку важливих теоретичних і теоретико-прикладних положень.

До найбільш вагомих теоретичних здобутків Дар'ї Андріївни, на нашу думку, слід віднести обґрунтовані нею тези про те, що:

1. Психологічна служба МВС України є складовою практичної психології, завдання якої - сприяння успішній професійній діяльності правоохоронних органів, а мета - підвищення ефективності оперативно-службової діяльності.

Виходячи з того, що ефективність діяльності є досягненням суспільно прийнятного результату з оптимальними витратами, - такі показники, як низький рівень розкриття злочинів та їх профілактики, а також показники порушення законності, дисципліни, правові проступки та злочини, плинності кадрів, захворюваності, травматизму, загибелі співробітників виступають у якості критеріїв ефективності діяльності психологічної служби МВС України.

2. На відміну від більшості практичних психологів, які працюють у галузях освіти, медицини, сімейно-родинних стосунків і мають певну спеціалізацію, діяльність практичних психологів у відомчих силових структурах носить більш універсальний характер. Це обумовлює підвищені вимоги до компетентності, життєвого досвіду, інтуїції та методичної

оснащеності практичних психологів у відомчих силових структурах.

Практичний психолог сектору безпеки та оборони країни має особливий професійний статус, його діяльність, гуманістична за сутністю, прикладна за методами і завданнями, здійснюється у специфічних умовах. Саме це обумовлює поєднання в їх діяльності типових ознак цивільних психологічних служб та особливих ознак, що обумовлені метою та видом праці у відомчих силових структурах.

Аналіз організаційно-правового та методичного забезпечення діяльності психологічної служби ОВС у період її створення та функціонування дозволив здобувачці обґрунтувати необхідність проведення спеціального дослідження, яке б дозволило визначити можливість удосконалення цих аспектів в умовах сучасного реформування МВС. Адже психологічна служба Національної поліції з 2015 р. переживає певну кризу, численні організаційно-штатні реорганізації і на сьогодні намагається відновити свій статус та авторитет.

Саме тому, безсумнівну практичну цінність представляють *матеріали емпіричного дослідження*, проведеного дисертанткою з дотриманням основних процедурно-методичних вимог.

За результатами анкетування 203 респондентів здобувачка визначила перспективні напрямки підвищення ефективності роботи фахівців служби психологічного забезпечення МВС України.

Удосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності психологічної служби МВС, на думку дисертантки, повинно передбачати:

1. Оновлення нормативно-правового забезпечення.
2. Підняття іміджу психологічної служби серед особового та керівного складу підрозділів МВС України.
3. Внесення змін в організаційно-штатну структуру, перерозподіл й оновлення напрямів роботи психологічної служби МВС України.
4. Проведення переатестації психологів із залученням цивільних практикуючих психологів зі стажем практичної роботи психологом від 10

років та здійснення не рідше 1-го разу на 3 роки підвищення кваліфікації у вищих навчальних закладах України та інших країн.

5. Оновлення матеріально-технічної бази служби психологічного забезпечення МВС України.

6. Включення психологів служби психологічного забезпечення МВС України до складу: атестаційних комісій; комісій з професійного психологічного відбору; комісій, які формуються для проведення перевірок за фактами загибелі співробітників, в тому числі при суїцидальних подіях; комісій, які формуються для вирішення питань видачі зброї співробітникам на постійне зберігання і носіння; комісій, які формуються для визначення показань (протипоказань) до медико-психологічної реабілітації співробітників.

Удосконалення методичного забезпечення діяльності психологічної служби МВС повинно передбачати:

1. Розробку та впровадження новітніх психологічних технологій; оновлення та адаптування методичного забезпечення та інструментарію по роботі з особовим складом, спираючись на досвід забіжних психологічних служб в силових структурах.

2. Проведення практичних занять, інформування працівників щодо новітніх методів надання психологічної допомоги та роботи з працівниками поліції; сприяння підвищенню їх теоретичних та практичних знань та навичок; організація відомчих та міжвідомчих конференцій, круглих столів, практичних тренінгів тощо.

3. Чітку систематизацію цілей та завдань психологічного супроводження оперативно-службової діяльності.

4. Збільшення матеріального забезпечення на оновлення методичного інструментарію з психологічного забезпечення.

5. Самостійний підбір інструментарію та методик психологами служби психологічного забезпечення МВС України, із попереднім затвердженням їх з керівництвом.

6.Розбудову професіограм основних видів професій в межах МВС України.

Вищевикладені міркування та констатації дають вагомі підстави для позитивної оцінки наукової новизни, обґрунтованості та достовірності основних положень і висновків дисертаційного дослідження Дар'ї Андріївни Горбенко. Даючи попередню оцінку, можна зазначити, що за рівнем постановки актуальної науково-практичної проблеми, арсеналом засобів її розв'язання та сукупністю отриманих результатів робота відповідає вимогам, які висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Чинні вимоги щодо оприлюднення матеріалів дисертації на конференціях, семінарах та інших зібраннях наукової громадськості, а також кількості опублікованих праць у фахових виданнях дотримані.

Дисертація відповідає спеціальності 19.00.06 – юридична психологія.

Основні положення дисертації ідентично представлені в авторефераті.

Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим вимогам.

Основні дискусійні положення, зауваження та побажання щодо опанованої роботи:

1. На сторінці 173 дисертації авторка наводить аналіз результатів анкетування, додаткових бесід та матеріалів відомчих та внутрішньовідомчих документів, й приходить до висновку, що «посадова інструкція значно застаріла (затверджена наказом МВС України № 842 від 28.07.2004 р.)».

Нажаль ми не знайшли в роботі авторські пропозиції щодо удосконалення чи оновлення посадової інструкції психологів МВС України. На нашу думку бажано було б розробити проект «Типової посадової інструкції психолога МВС України», як, наприклад, авторка розробила та презентувала проекти положень «Про психологічне забезпечення в органах і

підрозділах Національної поліції України» та «Про кабінет психологічної релаксації в органах і підрозділах Національної поліції України».

2. На нашу думку робота б значно виграла, якби до задач дослідження було включено питання щодо реабілітаційної роботи з поліцейськими та військовослужбовцями Національної гвардії України після їх повернення з зони АТО.

3. Здобувачка зазначає, що в емпіричному дослідженні приймали участь 203 респонденти, до яких увійшли курсанти Навчально-наукового інституту № 3 факультету підготовки фахівців для Національної гвардії України за напрямом підготовки «Психологія» (38 осіб). У той же час не достатньо ґрунтовно розкрито, які дані вона отримала, опитуючи саме цю категорію респондентів.

4. У підрозділі 1.3 «Компаративістський аналіз організаційно-правового та методичного забезпечення психологічних служб військових формувань і правоохоронних органів країн ближнього та дальнього зарубіжжя» зазначена необхідність використання досягнень психологічного забезпечення служби військових формувань та правоохоронних органів закордонних країн. Проте авторкою чомусь не розкриваються позиції щодо напрямів використання конкретних досягнень зарубіжного досвіду та конкретно яких саме.

5. На наш погляд підрозділ 3.1 «Сучасний стан та особливості функціонування психологічної служби МВС України» було б доцільніше розглядати в розділі 2 «Становлення та розвиток психологічної служби МВС України».

6. Характеризуючи сучасний стан психологічної служби, здобувачка звертається, зокрема, до досвіду Національної гвардії України, але на наш погляд досвід Національної гвардії України не може бути екстрапольований на досвід Національної поліції України. Адже Національна поліція України створена і існує для того, щоб забезпечувати правопорядок і мирне життя громадян, а не для того, щоб орієнтуватись виключно на екстремальні умови.

Можна було б продовжити список «*благих побажань*» офіційного опонента, але, оскільки поки що мова йде не про докторську, а лише про кандидатську дисертацію, то ми дозволимо собі з урахуванням усього вищезазначеного констатувати, що наведені нами зауваження суттєво ніяким чином не можуть вплинути на загальну **високу оцінку** рецензованого дисертаційного дослідження.

Хочемо, також ще раз наголосити на самостійності дослідження, професійному формулюванні теоретичних засад роботи, оригінальності та винахідливості у розробленні поставлених завдань.

Висновок. Дисертація на тему «Організаційно-правові та методичні засади удосконалення діяльності психологічної служби МВС України» є завершеною капітальною працею, в якій успішно вирішена актуальна наукова задача, що полягає у з'ясуванні напрямів удосконалення організаційно-правових та методичних засад діяльності психологічної служби МВС України.

Положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є суттєвим внеском у юридичну психологію.

Авторка дисертації Дар'я Андріївна Горбенко заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія.

Офіційний опонент
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
екстремальної та кризової психології

Національного університету цивільного захисту України,
доктор психологічних наук, професор

О.В. Тімченко

Підпис
засвідчую

Начальник відділу

